יום ג', כ"ה בתשרי תשס"ז (17 באוקטובר)

עם הדבר בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

עוד על שפת הלדינו... [המשך המאמר מאתמול]

... רק טבעי שבתוך זמן קצר ידברו רוב יהודי אלבניה אנגלית, וגם היהודים האלבנים המקוריים מדורי דורות יתבוללו לתוכם, כי זו הקהילה החזקה יותר, מכל הבחינות". **כך נוצרה שפה ים תיכונית־יהודית משותפת**, שאפשרה לדובריה לקשור ביניהם במהירות ובקלות קשרי מסחר, מידע ותרבות, ולמצוא שותפים עסקיים ובני זוג יהודים בארצות אחרות. "הלדינו היתה ה'לינגואה פרנקה', השפה המשותפת, של היהודים יושבי אגן הים התיכון", אומר פאפו. "יהודי היה יכול להגר מסרייבו לירושלים או מצפון אפריקה לדוברובניק, בלי שיצטרך לשנות את שפתו במידה רבה. אמנם הדיאלקט היה שונה, המבטא קצת אחר, אבל בסך הכל זו אותה השפה". לא מפתיע לגלות שגם לא־יהודים רבים למדו את השפה, שנחשבה לשפה חשובה בעולם המסחר.

מקידה עיר השוטים

מעקב אחרי התפתחות הלדינו הוא בעצם מסע לאורך חופי הים התיכון, וגם אל מעבר להם. הלדינו התפתחה לשני דיאלקטים עיקריים: **הלדינו המזרחי**, שדובר בתורכיה וברודוס והושפע מהספרדית הקסטיליאנית; ו**הלדינו המערבי**, שדובר ביוון, במקדוניה, בבוסניה, בסרביה וברומניה, ושימר את הספרדית שדוברה בצפון ספרד ובפורטוגל. מכיוון שאמסטרדם, אנגליה ואיטליה לא נותקו לגמרי מספרד, הספרדית הקסטיליאנית של המגורשים שהיגרו אליהן המשיכה להתעדכן במעט. בכל מקום שנקלטו בו המגורשים היכתה הלדינו שורש, ובה בעת ניזונה גם מאדמת המקום החדש. הספניולית, שנקראה גם ג'וּדֶזְמוֹ, היתה - בשינויים קלים — אֶסְפַּנְיוֹלִיקוֹ במזרח התיכון, חָכֶתְיָה בצפון מרוקו, וטֶטוּאָנִי באלג'יריה. הלדינו היא שפה גמישה. באוצר המלים שלה יש מאות מלים ספרדיות שנעלמו מהספרדית המודרנית, וכן מלים משפות שונות שמקורן במקומות שבהם דיברו היהודים לדינו. המלים הזרות בלדינו נגזרו בעיקר מעברית, מערבית, מתורכית, מיוונית, מצרפתית, מפורטוגלית ומאיטלקית. בלדינו המדוברת בישראל הושאלו כמה מלים אפילו מהיידיש (!). ברוב הזמן נכתבה הלדינו באותיות עבריות או בכתב רש"י. רק במאה העשרים החלה הלדינו להיכתב באותיות לטיניות.

אך לא רק בלשנים נהנים מאוצרותיה הייחודיים של תרבות הלדינו, גם חוקרי פולקלור מוצאים בה כר נרחב למחקריהם. אחת מהם, פרופ' תמר אלכסנדר, מנהלת מרכז משה דוד גאון לתרבות הלדינו וראש החטיבה לפולקלור בחוג לספרות עברית באוניברסיטת בן־גוריון, חוקרת באמצעות הסיפורים והפתגמים את הזהות האתנית־הקבוצתית של דוברי הלדינו. כמו השפה, גם הסיפורים, המטבח והאמונות העממיות משותפים לרבים מהעמים היושבים סביב הים התיכון, אך לא נעדר מהם גם המימד האוניברסלי. "הסיפורים הם בבסיסם אותם הסיפורים, אבל לכל קבוצה יש דרך משלה לספר אותם", אומרת פרופ' אלכסנדר. "כך נחשפה רקמה ייחודית של הווי חיים: שמות של מאכלים, מקומות, דמויות מפתח ונושאים שמעסיקים את הקבוצה". דוגמה לכך היא דמותו של ג'וחה, דמות ים־תיכונית מובהקת של שוטה־חכם עממי. [השלמת המאמר, בע"ה, בדף של מחר...]

"קומה אלוקים, שופטה הארץ, כי אתה תנחל בכל הגוים." [תהלים פ"ב 8]
מתוך פרק התהלים שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **שלישי** בשבת
בשמחה ובטוב לבב, בתפילה ליום נעים לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לרפואתם השלמה של כל נפגעי הטרור ומשפחותיהם בתוך שאר חולי ישראל, ולשלומם של כל חיילי צה"ל